

Aneta Wszelaki

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Finansów i Ubezpieczeń
Katedra Rachunkowości
aneta.wszelaki@ue.katowice.pl

ZNACZENIE ETYKI ZAWODU KSIĘGOWEGO W KSZTAŁTOWANIU OBRAZU SYTUACJI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA

Streszczenie: Etyka w zawodzie księgowego odgrywa ogromną rolę, ponieważ jakość sprawozdań finansowych jest bezsprzecznie związana z etyką osób je sporządzających. Od księgowych oczekuje się profesjonalizmu, dokładania staranności, stosowania się do wszystkich zasad wynikających z regulacji prawnych i postępowania etycznego w ramach ich podstawowych obowiązków zawodowych. Standardy rachunkowości, nie zapewniają w stu procentach dobrej jakości sprawozdań finansowych, jeżeli osoby odpowiadające za ich sporządzenie nie będą postępowały zgodnie z zasadami rachunkowości i etyką zawodu księgowego. Celem artykułu jest przedstawienie istoty i znaczenia etyki zawodu księgowego w kontekście jej wpływu na kształtowanie obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. W artykule wykorzystano analizę i krytyczną ocenę literatury oraz obowiązujących aktów prawnych.

Słowa kluczowe: etyka, księgowy, kodeks etyczny, rachunkowość kreatywna.

Wprowadzenie

Współcześnie zachodzi ogromna potrzeba dbałości o jakość informacji generowanych poprzez sprawozdanie finansowe. Standardy rachunkowości, nie zapewniają w stu procentach dobrej jakości sprawozdań finansowych, jeżeli osoby odpowiadające za ich sporządzenie nie będą postępowały zgodnie z zasadami rachunkowości i etyką zawodu księgowego. Mimo iż na świecie istnieją od dawna kodeksy etyki zawodowej w rachunkowości, to w Polsce taki kodeks pojawił się dopiero w 2007 r. Problemy etyki rachunkowości wynikają z faktu globalizacji gospodarki, ponieważ powoduje to powstawanie kłopotów wynikają-

cych z różnego rozumienia kwestii etycznych na świecie wśród pracowników jednostki gospodarczych i księgowych. Wydany przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce kodeks zawodowej etyki w rachunkowości wprowadza zasady etycznego postępowania księgowych, a tym samym poprawia jakość ich pracy. Celem artykułu jest przedstawienie istoty i znaczenia etyki zawodu księgowego w kontekście jej wpływu na kształtowanie obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. W artykule wykorzystano analizę i krytyczną ocenę literatury oraz obowiązujących aktów prawnych.

1. Pojęcie i istota etyki zawodu księgowego

Zawód księgowego postrzegany jest jako zawód zaufania publicznego, a wykonująca go osoba spełnia ważną rolę w społeczeństwie. Specyfika wiedzy i umiejętności, niezbędnych do wykonywania tego zawodu, sprawia, że mogą go wykonywać osoby o określonych predyspozycjach. Tworzą one grupę zawodową, której wyniki pracy służą licznej grupie interesariuszy wykorzystujących je w swoich analizach i decyzjach [*Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, 2012].

Etyka zawodu księgowego obejmuje sferę godności zawodu, wysokiego poziomu kultury osobistej, profesjonalności, uczciwości, obowiązkowości, systematyczności, poczucia odpowiedzialności i ogólnie pojętej moralności. Spełnienie tych wartości podnosi status księgowego w środowisku zawodowym i społecznym, tworzy wysoki status tego zawodu [Feliński, 2005, s. 8].

Oczekuje się, że praca księgowego, bez względu na miejsce jej wykonywania czy charakter zatrudnienia, spełnia określone warunki:

- przebiega zgodnie z licznymi standardami zawodowymi,
- jej celem jest osiągnięcie jak najwyższego poziomu jakości prowadzonych prac,
- zapewnia rzetelność wyników prowadzonych działań [*Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, 2012].

Tak przypisana rola księgowym wymaga stałego podnoszenia kwalifikacji i przestrzegania coraz to zmieniających się wysokich standardów etycznych. W przeciwieństwie do nauk ścisłych, rachunkowość nie dysponuje narzędziami, które zapewniłyby bezsporne przyporządkowanie np. operacji gospodarczych do określonych kategorii. Mimo iż ustawa o rachunkowości wskazuje pewne zasady rachunkowości, które mają ułatwić jasną i rzetelną prezentację sytuacji finansowej firmy, to jednak wciąż pozostaje miejsce na subiektywną interpretację i swobodne działanie księgowego [Gut, 2006]. To swobodne działanie księgowego ma zawsze wymiar kreatywny, lecz może wynikać z różnych pobudek,

i tych pozytywnych, i tych negatywnych. Określenie kreatywny oznacza: „mający zdolność tworzenia czegoś nowego, oryginalnego, twórczy” [Dunaj, 2001, s. 252], czyli nie ma zabarwienia negatywnego, zatem pojęcie kreatywna rachunkowość również powinno być nacechowane pozytywnie. A jednak zwykle utożsamia się rachunkowość kreatywną z rachunkowością agresywną. Bardzo często nie rozróżnia się znaczenia tych pojęć, określając je jednoznacznie źle. Należy jednak wyraźnie odróżnić rachunkowość agresywną i kreatywną. Rachunkowość kreatywna w znaczeniu pozytywnym jest określana jako element systemu rachunkowości, umiejętność optymalnego dopasowania polityki rachunkowości do potrzeb jednostki, a więc rachunkowość kreatywna jest integralnym składnikiem systemu rachunkowości, zjawiskiem pożądanym, wolnym od jakichkolwiek znamion przestępstwa [Maślankowski, 2004, s. 20]. W znaczeniu negatywnym rachunkowość kreatywna utożsamiana jest z działaniami przestępczymi, czyli ostatecznie z dokonywaniem oszustw księgowych wbrew etyce zawodowej księgowych.

Za decyzje etyczne w zawodzie księgowego można uznawać decyzje zgodne z obowiązującym prawem oraz zgodne z zasadami zawodu księgowego lub zawarte w kodeksie postępowania etycznego. Decyzje księgowego są obarczone ryzykiem etycznym, czyli ryzykiem niepowodzenia w osiągnięciu określonych oczekiwanych standardów zachowań od księgowego, będących częścią ustaleń w ustawie o rachunkowości czy też kryteriów ustalonych w kodeksie etycznym czy misji firmy. Ryzyko etyczne może także wynikać z niekompetencji. Kompetencje mogą być bowiem zarówno techniczne, jak i etyczne. W rachunkowości przykładem braku kompetencji technicznych może być na przykład nieumiejętność księgowania, a przykładem niekompetencji etycznych – nieumiejętność oparcia się żądaniom kierownictwa spółki czy właścicielom [Cieślak, 2011, s. 207].

Zgodnie z obowiązującym kodeksem zawodowej etyki w rachunkowości, celem zawodu księgowego jest praca według najwyższych standardów zawodowych podczas czynności księgowych, czyli działań w ramach przyjętych zasad (polityki) rachunkowości, spośród których wyróżnia się m.in. prowadzenie ksiąg rachunkowych, uzgadnianie rzeczywistego stanu aktywów i pasywów, sporządzanie wymaganych sprawozdań finansowych czy współpraca z biegłym rewidentem badającym sprawozdania finansowe jednostki [Maruszewska, 2014]. Wszystkie te czynności księgowy powinien wykonywać rzetelnie i obiektywnie. Rzetelność osoby zajmującej się rachunkowością oznacza przestrzeganie wszystkich norm zawodowych i etycznych, stanowiących podstawę oceny jej postępowania. Osoba ta powinna być prawa i uczciwa podczas wykonywania usług zawodowych [Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, 2012].

Księgowy powinien ponadto charakteryzować się obiektywizmem, przez co rozumie się przedstawienie i interpretowanie faktów zgodnie z realiami, niezależnie od sądów innych, naocznych osób oraz nie uleganie naciskom zwierzchników lub innych osób próbujących zmienić jej sądy, stanowisko w konkretnej sprawie [Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, 2012]. Księgowy powinien być także osobą sprawiedliwą, która nie powinna dopuszczać, aby uprzedzenia, stronniczość czy konflikt interesów wzięły górę nad obiektywizmem [Karmańska, 2005].

2. Zasady etycznego wykonywania zawodu księgowego według kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości SKwP

Oczekiwane standardy zachowania zawodowych księgowych określają z jednej strony przepisy prawa, np. kodeks etyki zawodowych księgowych (IFAC) [2001; www 1] czy Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej, normy etyczne, dobre obyczaje oraz kondycja moralna księgowego [Jaworska, 2013, s. 81]. Różnorodność sytuacji, w których znajdują się księgowi, wymaga od nich odpowiedniego reagowania na zagrożenia dla etycznego postępowania w celu wyeliminowania oszustwa. Etyka w zawodzie księgowego jest niezwykle ważnym elementem jego pracy. W 2001 r. Międzynarodowa Federacja Księgowych (IFAC), której Polska jest członkiem, opublikowała kodeks etyki księgowych. Natomiast w Polsce po raz pierwszy stworzono kodeks zawodowej etyki w rachunkowości opracowany przez Komisję Zasad Etyki i Profesjonalizmu Zawodu Księgowego Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w roku 2007. Z uwagi na uniwersalny charakter, kodeks uzyskał wielu sygnatariuszy [Wyczółkowska, 2011, s. 8-9]. 13 czerwca 2011 r. została wprowadzona nowelizacja kodeksu etyki zawodowej księgowych. Kodeks nie wprowadza nakazów czy zakazów, a jedynie rozpowszechnia w środowisku zawodowym istotne wartości.

Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości został uchwalony przez XIX Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w dniu 23 czerwca 2007 r. i zawiera regulacje dotyczące etycznego postępowania w zakresie najistotniejszych sfer aktywności zawodowej osób zajmujących się rachunkowością. We wstępie stwierdza się, że kodeks zawiera wzorce zachowań etycznych, których księgowi powinni przestrzegać, wykonując swój zawód. Wzorce te dotyczą wykonywania samego zawodu w dziedzinie rachunkowości, jak również relacji z różnymi osobami, jednostkami gospodarczymi i instytucjami związanymi z jego wykorzystaniem. Stanowi ono również podstawę do rozwiązywania sporów, problemów etycznych, gdy zachodzą wątpliwości, czy postępowanie danej osoby spełnia wymagania określone w tym kodeksie lub z niego pośrednio wynikające. Dla

interpretacji treści tego kodeksu ważne jest, że część zawartych w nim zasad ma charakter ponadczasowy i ponadnarodowy [Cieślak, 2011, s. 232-233].

Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości Stowarzyszenia Księgowych w Polsce zawiera dziewięć zasad etycznych obowiązujących osoby zajmujące się rachunkowością. Są to zasady związane z:

- kompetencjami zawodowymi,
- wysoką jakością pracy,
- niezależnością zawodową,
- odpowiedzialnością za przygotowane i prezentowane informacje z zakresu rachunkowości,
- właściwym postępowaniem w relacjach z osobami, jednostkami i instytucjami powiązanymi zawodowo,
- właściwym postępowaniem w przypadku sporu i sprzeczności interesów,
- właściwym postępowaniem w szczególnych sytuacjach jednostki prowadzącej rachunkowość,
- zachowaniem tajemnicy zawodowej,
- właściwym oferowaniem usług z dziedziny rachunkowości.

Posiadanie wysokich kompetencji zawodowych oznacza należyte przygotowanie zawodowe, ustawiczne poszerzanie i aktualizowanie wiedzy fachowej, doskonalenie umiejętności zawodowych oraz takie ich wykorzystywanie, aby mogły być uznane przez zainteresowane strony, a praca – za wykonaną uczciwie, rzetelnie i pozbawioną stronniczości.

Wysoka jakość pracy księgowego wiąże się z należytą starannością i obiektywizmem przy systematyzowaniu informacji przetwarzanych i prezentowanych przez rachunkowość, w sposób zasługujący na zaufanie wykorzystujących je osób.

Niezależność zawodowa księgowego oznacza wyrażanie niezależnych opinii w sprawach wymagających rozstrzygnięć. Poza tym kierowanie się przy tym profesjonalnym osądem oznaczającym stan umysłu pozwalający na rzetelne, obiektywne i wiarygodne przedstawienie własnego zdania, bez ulegania wpływom zniekształcającym profesjonalny osąd. To także dbanie o wizerunek zawodu w dziedzinie rachunkowości, co oznacza unikanie przez osobę zajmującą się rachunkowością takich sytuacji i działań, które mogłyby doprowadzić do tego, że inne kompetentne osoby mogłyby wysnuć wniosek, iż zasada niezależności nie została zachowana.

Odpowiedzialność za przygotowane i prezentowane informacje z zakresu rachunkowości oznacza świadomość konieczności przygotowania i prezentowania tych informacji przez osobę zajmującą się rachunkowością w sposób zgodny z obowiązującym prawem, standardami zawodowymi i normami etycznymi.

Właściwe postępowanie w relacjach z osobami, jednostkami i instytucjami powiązanymi zawodowo oznacza poszanowanie i rozumienie innych, bezinteresowność i życzliwość, zaangażowanie i umiejętność wymiany doświadczeń.

Właściwe postępowanie w przypadku sporu i sprzeczności interesów oznacza dążenie do obiektywnych i polubownych rozstrzygnięć.

Właściwe postępowanie w szczególnych sytuacjach jednostki prowadzącej rachunkowość oznacza dążenie do realizacji nadrzędnych zasad rachunkowości, ze szczególnym uwzględnieniem zasady rzetelnego i wiernego obrazu oraz norm etycznych.

Zachowanie tajemnicy zawodowej oznacza przestrzeganie prawa zarządu jednostki do nierozpowszechniania znanych jej, a mających charakter wewnętrzny informacji, których ujawnienie nie jest obowiązkowe w świetle prawa, a które mogą mieć gospodarcze lub inne znaczenie dla jednostki.

Właściwe oferowanie usług z dziedziny rachunkowości oznacza uczciwość w staraniach związanych ze stosowaniem różnych form działalności marketingowej oraz innych działań mających na celu pozyskanie odbiorców usług z dziedziny rachunkowości [*Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, 2012].

Każda osoba zajmująca się rachunkowością, może złożyć w Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce oświadczenie o przyjęciu i stosowaniu kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości, po czym staje się sygnatariuszem tego kodeksu i ma prawo o tym informować oraz obowiązek udostępnić tekst kodeksu zainteresowanym. Sygnatariusz ma też obowiązek przestrzegać wszystkich zasad zawartych w kodeksie [www 1].

3. Wpływ nieetycznych działań księgowego na zniekształcanie sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa

Według W. Wąsowskiego, rozmiar procederu fałszowania sprawozdań finansowych nie jest zależny od rodzaju branży, w której działa jednostka, lecz od sposobu finansowania jednostki oraz ma miejsce przeważnie w dużych podmiotach. Również należy zauważyć, że w dużych przedsiębiorstwach, charakteryzujących się wysoką kulturą korporacyjną, metody dokonywania nadużyć i oszustw są bardziej wyszukane i tym samym trudniejsze do wykrycia [Wąsowski, 2010, s. 23-24]. W ramach nieetycznych sposobów ukazywania sytuacji finansowej przedsiębiorstwa można wyróżnić ukazanie tendencyjnie pozytywnego lub tendencyjnie negatywnego obrazu sytuacji przedsiębiorstwa oraz neutralne zafałszowanie obrazu przedsiębiorstwa.

Celem nieetycznego postępowania księgowego w kształtowaniu obrazu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa może być [Maślankowski, 2004, s. 23]:

- ukazanie pozornego wzrostu bądź spadku majątku przedsiębiorstwa,
- wzrost zdolności kredytowej oraz obsługi zadłużenia,
- wykazanie oczekiwanego poziomu ryzyka inwestycyjnego,
- ukazanie wyniku finansowego na pożądanym poziomie,
- uniknięcie obowiązku ujawnienia zobowiązań warunkowych,
- poprawa wizerunku jakości zarządzania i perspektyw przedsiębiorstwa,
- osiągnięcie korzyści za sprawą posiadanych akcji,
- uzyskanie dodatkowych korzyści materialnych przez kadre kierowniczą w związku z dobrymi wynikami przedsiębiorstwa,
- zmniejszenie obciążeń podatkowych,
- pozyskanie funduszy w ramach projektów rządowych lub unijnych,
- ugruntowanie pozycji na rynku,
- zwiększenie ekspansji rynkowej,
- ukrycie rzeczywistej, złej kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa,
- zaspokojenie osobistych ambicji kierownika,
- ukrycie nielegalnych transakcji,
- zyskanie lepszej pozycji w negocjacjach z kontrahentami,
- uzyskanie efektu dynamicznego rozwoju przedsiębiorstwa,
- ogólne zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej.

4. Ograniczenia w wykonywaniu zawodu księgowego oraz przestrzeganie i naruszenie zasad etyki zawodu księgowego

Oceniając swoje zdolności do wykonywania zawodu księgowego należy mieć na uwadze to, że ograniczenia w wykonywaniu zawodu w dziedzinie rachunkowości mogą wynikać z uwarunkowań osobistych i zewnętrznych [Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, 2012].

Do osobistych ograniczeń zalicza się:

- poziom kwalifikacji,
- doświadczenie zawodowe,
- indywidualne predyspozycje zawodowe,
- zdolności organizacyjne,
- sprawność psychiczną.

Natomiast do zewnętrznych ograniczeń zalicza się wymagania wynikające z obowiązujących norm prawnych i zawodowych, wewnętrznych przepisów jednostki będącej pracodawcą czy też usługobiorcą [Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości, 2012].

W celu oceny zdolności do wykonywania zawodu księgowego według kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości należy uwzględnić:

- aktualne wymagania wynikające z obowiązujących norm prawnych oraz zawodowych,
- aktualne i najbliższe wymagania wynikające z regulacji wewnętrznych jednostki gospodarczej w zakresie rachunkowości oraz zdolności organizacyjnych osób w niej zatrudnionych,
- aktualne wymagania w zakresie kwalifikacji ogólnych i zawodowych oczekiwanych od osoby zajmującej się rachunkowością w zatrudniającej ją jednostce,
- wymaganą sprawność zarówno psychiczną, jak i fizyczną od osoby zajmującej się rachunkowością.

Szczególnym ograniczeniem w wykonywaniu zawodu jest prawomocny wyrok sądowy za przestępstwa gospodarcze lub orzeczenie o utracie uprawnień do wykonywania zawodu wydane przed odpowiednią instytucją [Wawrowski, 2008].

Za naruszenie zasad kodeksu uznawane jest zarówno każde zachowanie niezgodne z zasadami zawartymi w kodeksie, jak i wszelkie próby obejścia tych zasad. Do oceny przestrzegania zasad zawartych w kodeksie przez sygnatariusza kodeksu została powołana Komisja Etyki. Jej zasady działania oraz organizację określa Zarząd Główny Stowarzyszenia Księgowych w Polsce w uchwalonym Regulaminie działania Komisji Etyki. Komisja Etyki rozpatruje zgłaszane przez sygnatariuszy uwagi i propozycje odnoszące się do kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości oraz przygotowuje i przedstawia Zarządowi Głównemu Stowarzyszenia Księgowych w Polsce propozycje zmian zasad w Kodeksie. Komisja Etyki ma prawo zarówno zwrócić uwagę na stwierdzone naruszanie zasad, napiętnować występowanie tych naruszeń, jak i dokonać skreślenia z listy sygnatariuszy [Wawrowski, 2008].

Podsumowanie

Etyka w zawodzie księgowego odgrywa ogromną rolę, ponadto wspomaga funkcje rachunkowości, ponieważ jakość sprawozdań finansowych jest bezsprzecznie związana z etyką osób je sporządzających. Od księgowych oczekuje się profesjonalizmu, dokładania staranności, stosowania się do wszystkich zasad wynikających z regulacji prawnych i postępowania etycznego w ramach ich podstawowych obowiązków zawodowych. Konflikty między interesem państwa i lojalnością wobec jednostki gospodarczej, mogą powodować dylematy etyczne i prowadzić do omijania zasad etyki. Istniejące kodeksy etyczne wraz z zawartymi w nich zasadami postępowania etycznego, jak np. ten wydany przez Stowa-

rzyszenie Księgowych w Polsce, poprawiają jakość pracy osób zajmujących się rachunkowością, a tym samym poprawiają jakość sprawozdań finansowych, lecz nie chronią całkowicie przed nieuczciwymi praktykami księgowych w fałszowaniu obrazu sytuacji finansowej jednostki.

Literatura

- Cieślak M. (2011), *Podjęcie etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Dunaj B., red. (2001), *Popularny słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Wilga, Warszawa.
- Feliński J.R. (2005), *Vademecum głównego księgowego*, Sigma, Skierniewice.
- Gut P. (2006), *Falszowanie sprawozdań finansowych*, „Serwis Monitora Rachunkowości i Finansów”, nr 1.
- Jaworska E. (2013), *Ryzyko etyczne w zawodzie księgowego* [w:] T. Kiziukiewicz (red.), *Problemy współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 765(6).
- Karmańska A. (2005), *Etyka w dydaktyce rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, nr 26(82).
- Kodeks etyki zawodowych księgowych IFAC* (2001), Międzynarodowa Federacja Księgowych.
- Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości* (2012), SKwP, Warszawa.
- Maruszewska E.W. (2014), *Etyka we współczesnej rachunkowości a wiarygodność informacji w niej tworzonych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.
- Maślankowski K. (2004), *Rachunkowość kreatywna a wartość informacyjna sprawozdań finansowych*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, t. 25, nr 81.
- Wawrowski R. (2008), *Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości*, „Monitor Rachunkowości i Finansów”, nr 10.
- Wąsowski W. (2010), *Kreatywna rachunkowość. Falszowanie sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa.
- Wyczółkowska D. (2011), *Przekraczając granice*, „Świat Księgowych”, nr 1(19).
- [www 1] <http://www.skwp.pl> (dostęp: 29.09.2015).

THE IMPORTANCE OF ACCOUNTING PROFESSION ETHICS IN CREATING INFORMATION ABOUT FINANCIAL POSITION COMPANY

Summary: Ethics in the accounting profession is of great importance because the quality of financial statements is unquestionably related to the ethics of them preparers. From accountants are expected to professionalism of adding diligence to comply with all the rules resulting from the regulations and ethics as part of their basic professional duties.

Accounting standards do not provide one hundred percent good quality financial statements, if a person responsible for their preparation will not act in accordance with the accounting principles and ethics of the accounting profession. The purpose of article is to present the essence and importance of ethics of the accounting profession in the context of its influence on the financial position of the company. The article uses the analysis and critical evaluation of literature and existing legislation.

Keywords: ethics, accountant, code of ethics, creative accounting.